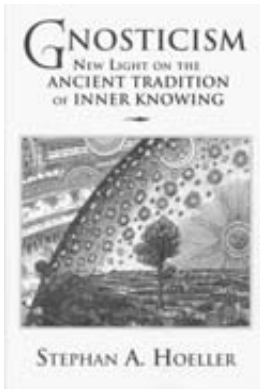

De in deze rubriek gerecenseerde boeken zijn voor uitleen beschikbaar in de Theosofische Bibliotheek te Amsterdam.

Gnosticism, New Light on the Ancient Tradition of Inner Knowing, door Stephen A. Hoeller, Quest Books, Theosophical Publishing House, Wheaton, Illinois- USA, 257 blz. ISBN 0-8356-0816-6, ca. €22.

Dit sympathieke boek van Stephen Hoeller (directeur studies van de Gnostieke Vereniging in Los Angeles) geeft ons allerlei informatie over de 'gnosis' (kennis).

Het gnostieke wereldbeeld ontwikkelde zich ongeveer 2000 jaar geleden naast het joods-christelijke wereldbeeld. Maar terwijl het Christendom het geloof in God benadrukte, vond het gnosticisme, dat het bewust en direct kennen van God het belangrijkste doel in het leven was.

Lange tijd is het gnosticisme voor velen een stroming uit lang vervlogen tijden geweest. Men vond het niet zo interessant, omdat het o.a. alleen vanuit de geschiedenis kon worden bena-

derd; omdat er een cosmisches pessimisme aan ten grondslag zou liggen; en omdat het te speculatief was (het kon niet voldoende worden onderbouwd).

Hoeller ontzenuwt al deze vooroordelen. Hij vindt dat de wijsheid van de gnostici tot in onze tijd het denken en de intuïtie van de mens beïnvloedt, of we ons daar nu bewust van zijn of niet. Hij haalt o.a. de grote psycholoog Carl G. Jung aan, die originele beelden uit het collectieve onbewuste in de gnostieke geschriften ontdekte en daarmee de visionaire oorsprong en inhoud van de gnostieke openbaringen bevestigde. Jung meende, dat de gnostieke inzichten vooral in de vorm van mythen uitgedrukt werden. Deze mythen moeten volgens hem symbolisch en niet letterlijk worden opgevat.

Toch menen de gnostici zelf, dat het vooral de metafysische waarheid in de mythen is, die gezocht moet worden, zodat de transformatie in de mens kan plaatsvinden. Zelfkennis en kennis van de uiteindelijke goddelijke werkelijkheid gaan hierbij hand in hand.

Waar de transformatie toe leidt, wordt in de volgende regels uit de 'Excerpta de Theodoto' prachtig beschreven:

'Wat ons vrij maakt is de gnosis van wie wij waren van wat wij geworden zijn van waar wij waren van waar we in vast zaten van waar we ons naar toe haasten van waarvan we bevrijd worden van wat geboorte werkelijk is van wat wedergeboorte werkelijk is'

De spirituele ervaring van de Gnosis (de kennis van het hart) is niet een lichtflits die zo maar iemand overvalt. Men groeit er a.h.w. naar toe. Dit groeiproces wordt ondersteund door een eigen wereldvisie over b.v. God en mens, over de schepping, over de belangrijke rol van Sophia (archetype van de vrouwelijke Wijsheid), over de gnostieke Christus, over het mysterie van goed en kwaad en over de sacramenten tot inwijding.

In de loop van de geschiedenis zijn er vele leraren geweest die deze leringen hebben uitgelegd en doorgegeven. Sommige van hen waren ziens d.w.z. vanuit hun innerlijke ervaring met het transcendente waren zij 'andere' mensen geworden. Valentinus b.v. (een groot bewonderaar van de apostel Paulus die zelf een transformatieve ervaring had op de weg naar Damascus) spreekt over een verborgen wijsheid, die alleen door uitverkorenen kan worden gekend. Andere grote ziens waren Basilides en Marcion, die ook nu nog tot de verbeelding spreken.

Hoeller schrijft ook over de gnostieke godsdiensten: het Mandeïsme (manda betekent gnosis in het aramees) welke godsdienst nog bestaat in Irak, het Manicheïsme (gesticht door de profeet Mani in Perzië) en de godsdienst van de Katharen (in zuid/west Europa). De Katharen spreken vooral tot de verbeelding door hun zuivere levensinstelling en hun tragische geschiedenis.

Ook wordt aandacht geschonken aan het erfgoed van de gnostici: o.a. de mystieke schoenmaker Jacob Boehme, de

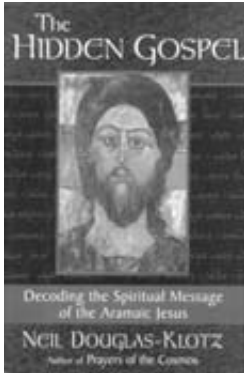
Boek & periodiek

Rozenkruizers, Goethe, Blake, Madame Blavatsky, haar laatste persoonlijk secretaris G.R.S.Mead, natuurlijk ook C.G.Jung (zie boven) en de Nederlander Gilles Quispel m.b.t. de Nag Hammadi teksten.

Bijzonder is ook een lijst met een aantal punten van overeenkomst tussen het gnosticisme en het Mahayana Boeddhisme, geschreven door Edward Conze.

Aan het eind van zijn boek probeert Hoeller tot een definitie te komen van wat gnosticisme nu eigenlijk is, alhoewel hij meent, dat innerlijke gevoeligheid voor de kennis van het hart belangrijker is dan definities. Voor diegenen onder ons die nog niet de flitsen van het grootse Visioen hebben opgevangen, zijn deze definities beslist de moeite van het overdenken waard.

Elly Kooijman

The Hidden Gospel, Decoding the Spiritual Message of the Aramaic Jesus; door Neil Douglas-Klotz; Theosophical Publishing House, Wheaton, Illinois; 175 pagina's; noten ruim 11 pagina's; woordenlijst 9 pagina's; bibliografie ruim 8 pagina's; index 12 pagina's.¹

Dit boek is een kostbaar geschrift. De schrijver heeft de stof diep doorleefd, hij schrijft als vertaler, dichter en als iemand die de leringen als meditatie heeft verwerkt en nu zo ook probeert door te geven. In zijn inleiding en naschrift gaat hij in op zijn methode van werken. Hij schaaft zich eigenlijk bij degenen die proberen zich voor te stellen dat zij de woorden van de Christus zelf hoorden of van anderen doorgegeven kregen wat die hadden gehoord en begrepen. Hij trachtte, o.a. door verschillende mogelijke betekenissen van uitspraken van Jezus naast elkaar te zetten en dan deze door een methode van contemplatie diep te doordenken, en daarover te mediteren, aldus tot een soort van herschepping te komen van wat het zou zijn om aan de voeten van de Meester te zitten. Schrijver bezigt aldus een soort spirituele vertaling-interpretatie, die z.i. dicht bij *mir-drash* komt.

Schrijver komt uit een familie met gedeeltelijk joodse achtergrond, is als Christen opgevoed, en heeft de afgelopen vijftien jaar deze beide tradities plus die van de Islam, inclusief het Soefisme, bestudeerd. Hij is zelf wat hij noemt praktiserend soefi, omdat dat spirituele pad hem naar zijn mening in staat stelt de wijsheid van deze drie tradities te ontvangen. Hij heeft universitaire studies in de hermeneutiek en een bepaalde branche van de psychologie voltooid, en tien jaar, eveneens op universitair niveau, college op het gebied van tekstuele interpretatie gecombineerd met psychologie gegeven.

De Jezus die wij kennen via de Septuaginta, Joshua in het Ara-

mees, sprak niet in het Grieks maar in diezelfde Aramese taal, en dat is van belang. Het Aramees kent n.l. een woordenschat die rijk is aan een grote verscheidenheid van betekenissen voor veel woorden die Joshua gesproken moet hebben. De Oosterse Christenen zijn in het bezit van een eigen bijbel, de Peshitta, geschreven in het West Aramees, door Westerse wetenschappers ook wel Syrisch genoemd. De Aramees sprekende Christenen van verschillende richtingen claimen dat het de originele vorm van Jezus' woorden bevat. Westerse wetenschappers stellen uiteraard het tegendeel, het zou terug uit het Grieks vertaald zijn. Als de Meester sprak kon, juist door die meerevoudige betekenissen van woorden als *shem* – in mijn 'naam' kan ook worden opgevat als in mijn 'licht' – wat hij zei door de mens in de praktijk van alle dag op de ene wijze en door de geestelijk georiënteerde op een andere wijze worden begrepen. Hij heeft dus zich proberen los te maken van alle theologische leerstukken die in de loop van de eeuwen door de Kerk zijn ontwikkeld.

Schrijver leidt uit vele door hem naar voren gehaalde teksten af, dat de leer van Jezus een radicale verandering van ons denken en voelen probeerde teweeg te brengen, een wijziging van gemoedsgesteldheid die van binnen komt, naar buiten treedt en zich uitbreidt over de gemeenschap, zoals gebeurd is bij de val van de muur van Berlijn of de afschaffing van de politiek van apartheid zoals in Zuid-Afrika plaats vond. In dat verband is van belang te wijzen op het

Boek & periodiek

woord *malkuta* (in het Hebreuws *mamlaka*) dat in onze Westerse vertalingen voorkomt als 'het Koninkrijk Gods', en waarvoor schrijver een heel ander begrip als tweede mogelijkheid geeft, n.l. 'scheppende kracht'. Eigenlijk zegt schrijver, dat *Jeshua* geen theologie bracht, geen dogmatiek, maar vooral de mensen aansprak door zijn uitstraling, zijn handelingen, b.v. zijn uitspraken tegen ongelijke behandeling, en zijn genezingen. Wat hij daarbij zei werd door en in verband met de context waarin hij sprak, onthouden en kon zo mondeling doorgegeven worden.

Opgemerkt zij, dat schrijver bij de uitleg van begrippen telkens tracht te zoeken naar de wortels van de woorden. Zo ook met even genoemd begrip *malkuta*: een volledig gevormde uitbreiding (=M) van kracht (=L), gecentraliseerd en vastgesteld (=K). MLK is dus het teken van het scheppende woord, de krachtgevende visie. Op individueel niveau betekent het 'Ik Kan' tegen het leven zeggen. Zo zoekt hij ook de wortels van *rahm* = baarmoeder: RA is schijnen of stralen vanuit een dichte of donkere innerlijkheid (=ChM), en dat laatste weer hetzij als fysiek hetzij als esoterisch op te vatten. En zo kom je tot nog een heel andere betekenis van *rahm*, n.l. liefde die diep van binnenuit komt, resultaat van transformatie, dus in de zin van mededogen.

Soms komt schrijver tot verrassende conclusies. Als in de Peshitta Joshua van God spreekt, wordt in de Aramese tekst ge-

sproken van Alaha. De betekenis daarvan is: het Goddelijke, de Eenheid of: "de Ene Levende" (the Living One) De Arabisch sprekende christen zegt dan ook voor God: Allah, het Goddelijke. En het woord *adam* staat niet voor de eerste man maar voor de eerste mens, mannelijk zowel als vrouwelijk. Het moet ontleed worden in *dam* dat is het sap, de wijn of essence, een expressie van *a* dat wijst naar *Alaha*, diezelfde 'Ene Levende'²

In een tiental hoofdstukken bespreekt schrijver de leringen van *Jeshua* vanuit verschillende invalshoeken. Na een eerste hoofdstuk over het verborgen evangelie met algemene en historische beschouwingen, een hoofdstuk over *Alaha* ... Eenheid, dan een over Adem als Geest van het Leven, vervolgens Heiligheid, enz. Bijzonder is hoofdstuk 10, dat handelt over de verschillende aanzichten van Liefde waarvan hiervoor reeds een voorbeeld – *rahm* – werd gegeven. Het boek eindigt met enige nabeschouwingen over de al dan niet historiciteit van Jezus in relatie tot het verborgen evangelie.

Het hoofdstuk over het Volmaakte en het Goede gaat o.a. dieper in op de woorden goed en slecht, b.v. over de goede boom die goede, en de slechte boom die slechte vruchten voortbrengt (Mattheüs 7: 15-20). Zie ook de parabel van het zaad dat gezaaid wordt eerst langs de weg, dan op steinige grond, enz., tenslotte op goede grond. Goed is in deze bijbelverhalen *taba*, wat kan betekenen rijk, of op de juiste

plaats of tijd, of in harmonie met de Heilige Eenheid. *Bisha* is hier niet zozeer slecht maar veeleer onrijp, (nog) niet in harmonie, enz.

Al de hoofdstukken eindigen met hetzij een ademhalingsoefening, hetzij een meditatie, hetzij een combinatie van deze twee.

Wie dit boek leest, moet vooral niet de noten bij elk hoofdstuk overslaan. Vaak verwijst schrijver n.l. naar weer andere literatuur. Zo noem ik beschouwingen van A.F.L. Klijn over 'Jewish Christianity in Egypt' in *The Roots of Egyptian Christianity*, en 'Holy Women of the Syriac Orient'. Schrijver kent de Nag Hammadi teksten, beschouwingen van Gilles Quispel, en van Elaine Pagels. Wie snel meer wil te weten komen kan zelf via internet contact maken met de Abwoon Study Circle welke het werk in het boek ondersteunt, o.a. met literatuur en workshops:
<http://www.wpo.net/desertflowers> of e-mail:
73523.3177@compuserve.com.

Noten:

1 Inmiddels in het Nederlands vertaald, bij Ankh Hermes verschenen als 'Het Verborgen Evangelie'.

2 Volgens Philo van Alexandrië is Adam symbool van de rationele ziel, het mannelijke deel van de ziel, en wordt deze voorzien van de zintuigen, het irrationele deel van de ziel, waarvoor Eva symbool staat. (Zie *De Philonische Geheime Leer* van H.J. Spierenburg) En in de ter plekke uitgereikte *hand-out* bij de recente voordracht op 1 maart jl. op het

Boek & periodiek

ITC te Naarden door dezelfde Spierenburg staat in een van de door hem gereconstrueerde teksten van Genesis in hoofdstuk 5.2 'mannelijk en vrouwelijk maakte Hij hen en zegende hen, en Hij noemde hun naam op de dag dat zij geschapen werden, Adam'.

Aeisso Raven

T. Subba Row Collected Writings, Compiled and Annotated by Henk J. Spierenburg, Volume 1 en 2. Point Loma Publications, 2001, 2002. ISBN: 1-889598-30-5 en 1-889598-31-3

De belezen theosoof denkt bij de naam Subba Row aan twee dingen. Ten eerste zijn commentaren op de Bhagavad Gita en ten tweede zijn ruzie met H.P. Blavatsky over de zevenvoudige samenstelling van de mens. Subba Row werd in zijn tijd gezien als expert op het gebied van de Sanskriet literatuur. Zijn kennis van de oude teksten was fenomenaal. Daarnaast beschouwde H.P. Blavatsky hem als haar gelijke op het gebied van esoterische kennis. Niet voor niets wilde ze dat hij haar *Geheime Leer* zou corrigeren. Dit heeft hij geweigerd omdat er naar zijn mening teveel

Brahmaanse geheimen prijsgegeven werden.

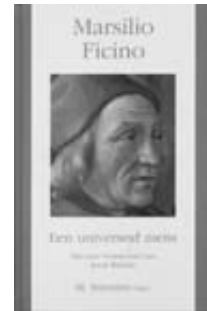
In bovenstaand stuk komen direct al twee eigenschappen van Subba Row duidelijk naar voren. Esoterische kennis en Brahmaanse trots en exclusiviteit. De laatste eigenschap deed hem uiteindelijk besluiten de Theosophical Society te verlaten, hoewel hij tot het eind contact met Kolonel Olcott gehouden heeft. De eerste eigenschap zorgt ervoor dat zijn naam nog steeds in theosofische kring voortleeft. Geheimzinnig als hij deed, hij heeft toch vrij uitgebreid geschreven voor de Theosophist. Dit wisten we al door de uitgave van de verschillende versies van *The Esoteric Writings*, T. Subba Row (Adyar). Gezien de esoterische en literaire kennis van Subba Row is dat werk van grote waarde. Desondanks heeft Henk Spierenburg kans gezien het te overtreffen. Hij heeft in de archieven van Adyar artikelen, aantekeningen uit de Theosophist en brieven gevonden die nog niet gepubliceerd waren. Hij heeft citaten uit obscure teksten uit de Sanskriet canon nagetrokken en vertaald. Hij heeft een uitgebreide index gemaakt, met de betekenis van de Sanskriet termen erbij en hij heeft alles op chronologische volgorde gezet. Het resultaat mag waarlijk "T. Subba Row Collected Writings" heten. De uitgebreide levensbeschrijving van Subba Row mag ook niet onvermeld blijven.

Wie een omvang verwacht als bij de Blavatsky *Collected Writings* (meer dan een meter boekenkast) komt bedrogen uit. In

dit geval gaat het om twee deeltjes met samen 654 bladzijden.

Onderwerpen die aan bod komen zijn onder andere de zeven stralen, de logos, mahatma's in Zuid India, de chakra's, een persoonlijke of onpersoonlijke god, engelen en zo voorts. Al met al twee deeltjes die niet op de boekenplank van de serieuze student mogen ontbreken.

Katinka Hesselink

Marsilio Ficino Een universeel mens, Michael Shepherd (red.), met een voorwoord van Joost Ritman, uitgeverij Ankh-Hermes, Deventer, 2002, ISBN 90 202 8561 0, gebonden, 196 blz. €22,95

De bekende humanist en filosoof Ficino leefde in het 15^e-eeuwse Florence (1433-1499). In opdracht van zijn beschermheer Cosimo de Medici stichtte en leidde hij de beroemde Plato-Academie in die stad. De academie werd een ontmoetingsplaats voor een grote schare mensen van uiteenlopende achtergrond: staatslieden, hoge geestelijken, dichters, wisten natuurkundigen, astronomen, juristen, priesters, doktoren en kunstenaars als Michelangelo en Botticelli.

Ficino was meer dan vertaler en commentator van oude teksten, zoals tot voor kort door de wetenschap werd aangenomen. Door klassieke filosofen als Hermes Trismegistos, Plato en neoplatonisten voor zijn tijd toegankelijk te maken, wilde Ficino tijdgenoten ervan overtuigen dat de mens in diepste zin goddelijk en onsterfelijk is.

In 1999, 500 jaar na zijn dood, werd Ficino uitgebreid herdacht. Onder meer verscheen er een Engelstalige bundel met artikelen over hem. In de Nederlandse bewerking worden filosofische, poëtische, medische, astrologische, magische en hermetische aspecten van Ficino's denken belicht. Er is geprobeerd een verbinding te leggen naar het heden. Het uitgebreide register is van de hand van Henk Spierenburg.

Het Visionaire Venster, Een kwantumfysicus over verlichting, 283 blz, Amit Goswami, Uitgeverij Ankh-Hermes BV, 2002, ISBN: 90 202 8266 2, €25,90.

Dr. Amit Goswami is in India geboren. Hij promoveerde in 1964 in de theoretische kernfysica. Vanaf 1968 werkte hij als hoogleraar natuurkunde aan de Universiteit van Oregon. Goswami

heeft diverse boeken geschreven en publiceert regelmatig over bewustzijn en kwantumfysica.

De auteur is opgegroeid in India en heeft onder leiding van zijn vader op jonge leeftijd de Upanishaden bestudeerd. In zijn leven heeft hij geworsteld met het vinden van een antwoord op de vraag wat de oergrond van het zijnde is. Zijn wetenschappelijke loopbaan begon Goswami als theoretisch kernfysicus en hij beschrijft zichzelf in die tijd als een materialist met de vaste overtuiging dat bewustzijn een bijverschijnsel (epifenomeen) van de hersenen is (blz 167). Na hierin te zijn vastgelopen kwam de ommezwaai.

We hebben hier te maken met een actueel boek. Zo wordt aangesloten op het thema van de zomerschool dat in 2002 gewijd was aan het heelheidsbeginsel. Heelheid brengt Goswami in verband met innerlijke creativiteit. Als een rode draad loopt het spel tussen ego en het kwantumzelf (atma) door het boek. Boeiend is in dit verband de verwijzing naar de joodse wijsgeer Martin Buber, voor zover de Ik-Gij-relatie met God ter sprake komt.

De grote verdienste van dit boek is dat er een opening (een venster) wordt gemaakt in de muur die de scheidslijn vormt tussen wetenschap (waaronder ik religie reken) en het spirituele. Het is nu mogelijk een blik te werpen op ieders werkerrein en men verkrijgt zicht op een allesomvattend wereldbeeld, waarin wetenschap en spiritualiteit verenigd zijn. De lezer wordt tevens een positieve kijk op de toekomst geboden en

op heel actuele vragen wordt ingegaan. Wat is bijvoorbeeld de rol van het bewustzijn in de kosmologie, in de evolutie van de kosmos en in de biologische evolutie?

Is bewustzijn (God, oergrond van het zijnde, het Grote Geheel) een verschijnsel van materie? Op deze vraag geeft Goswami een ontkenkend antwoord. Volgens Goswami is ongeconditioneerd bewustzijn, niet de materie, de oergrond van al wat bestaat. Na het verkrijgen van dit inzicht viel voor Goswami de noodzaak weg voor filosofische speculaties omtrent het antwoord op de vraag waarop de wetenschap dan wel gebaseerd kan zijn. Goswami introduceert een (nieuwe) idealistische oftewel, zoals hij het uitdrukt, een in bewustzijn gebedde wetenschap (een spirituele kosmologie op basis van de kwantumfysica). Daarbij staat de vraag centraal op welke wijze de wereld der verschijnselen ontstaat. Op basis van de inzichten van de kwantumfysica beschrijft de auteur de spirituele ontdekkingsreis. Wij maken kennis met begrippen als kwantummonade, kwantumsprong, kwantumzelf (jiva, hogere zelf), kwantummeting (observatie), kwantumspectatie (soortvorming). Het is net als met het lezen in een andere taal, het kost moeite om je de betekenis van begrippen die niet in je eigen taal zijn geformuleerd, te begrijpen. Voor een leek op het terrein van de kwantummechanica, waartoe ik mij reken, kost het dan ook enige moeite om de inhoud van dit boek te begrijpen. Wellicht daarom is hoofdstuk 4 geschreven, waarin de lezer die niet zo-

Boek & periodiek

zeer vertrouwd is met de kwantumfysica, middels vragen en antwoorden enigszins wegwijs wordt gemaakt in de nieuwe wetenschap.

In de kwantumkosmologie wordt het universum als kwantummogelijkheid (te vergelijken met een blauwdruk) geschapen, alvorens door de keuze van het bewustzijn tot werkelijkheid te vervallen. Bewustzijn schept de werkelijkheid door, volgens de inzichten van de kwantumfysica, een keuze te doen uit een oneindig aantal mogelijkheden. Hoe dit in zijn werk gaat wordt uiteengezet door het idee van de kwantummeting, d.w.z. bewuste waarneming als causale factor in het verval van een mogelijkheids golf als deeltje (hoofdstuk 3).

De auteur merkt op dat zijn boek enkel een inleiding is tot het (kans/kwantum)venster dat de kwantumfysica heeft ontsloten. Dit venster zou het mogelijk maken in te zien dat het bewustzijn de achtergrond is van de werkelijkheid. Van de spiritualiteit wordt geen wetenschappelijke basis verlangd, wel is vereist dat alle wetenschap op de idee van de eeuwige geest wordt gebaseerd. De nieuwe wetenschap onderscheidt zich door voor de wetenschappelijke en spirituele tradities de nadruk op creativiteit te leggen. Creativiteit is het ontdekken van iets nieuws in een nieuwe context (fundamentele creativiteit), dan wel de ontdekking van een nieuwe betekenis in een oude context (situatieve creativiteit). Van

creatief onderzoek in de uiterlijke wereld is wetenschap het resultaat (kwantumsprong in het denken) en uit een creatief onderzoek in de innerlijke wereld spruit spiritualiteit voort. Hoofdstuk 9 belicht hoe door een kwantumsprong inzicht (innerlijke groei) verkregen wordt. Zo wordt duidelijk wat Krishnamurti heeft bedoeld met het gezegde 'waarheid is een land zonder paden'. Onze opgave is de kloof tussen het ego en het kwantumzelf te overbruggen en onze conditionering te doorbreken naar creativiteit (blz 249). Om spiritueel te groeien moeten we door diverse stadia gaan waarvoor er verschillende yoga-vormen (bhakti, karma, jnana, raya) zijn. Het volgen van deze paden kan men als een soort integrale yoga (kwantumyoga) zien.

Aan de Vedanta ontleent Goswami de indeling van de vijf velden van bewustzijn, of bestaansniveaus waarop het bewustzijn zich projecteert, als achtereenvolgens het lichaam van gelukzaligheid, ideeënlichaam (gedachtecontexten, wetmatigheid), mentaal lichaam (het lichaam van gedachten en inhoudelijke betekenissen), vitaal lichaam (het lichaam van levensenergie), en wereld van de stof. Het blijkt dat deze indeling in samenhang met de kwantumnatuur van het denken een eigen benaderingswijze heeft voor vermogens als gedachteoverdracht, telepathie (hoofdstuk 7), het contact van mediums met lichaamloze entiteiten, automatisch schrijven

(hoofdstuk 8), paranormale genezing (hoofdstuk 12). De reincarnatiegedachte alsmede bewijzen van voortbestaan na de dood worden verklaard, waarbij gebruik wordt gemaakt van een nieuw begrip, de kwantummonade, een conglomeraat van energievelden.

De nieuwe wetenschap formuleert een theorie over lichaam-geestgenezing, waarbij er een samenspel is tussen mentaal-en stoffelijk lichaam en het vitaallichaam (zie hoofdstuk 13). Dit wordt kwantumgenezing genoemd. Ziekte en genezing worden op een geheel eigen wijze benaderd, waarbij de creativiteit van het lichaam op het mentale en vitale niveau een grote rol speelt. Dit biedt perspectief op een samenwerking van de oosterse en de westerse geneeswijze.

De auteur wil met zijn boek over de nieuwe wetenschap niet de indruk wekken dat de spirituele kosmologie op alle levensvragen een antwoord geeft. Elke religie schijnt haar eigen lezing te hebben en elk geloof pretendeert haar eigen gelijk. Een wetenschappelijke benadering doet evenwel de beperktheid van de diverse opvattingen inzien, zodat men minder snel het gelijk van welke religie dan ook zal aanvaarden (zie epi loog).

Als laatste kan nog worden gewezen op het uitgebreide literatuuroverzicht achter in het boek.

Ton van Beek